

**TALABALAR KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA AUTENTIK AUDIO VA VIDEO
MATERIALLARDAN FOYDALANISH METODIKASI, INTERAKTIV
O'QITISH YONDASHUVI ASOSIDA**

Sadikova Chexroz Baxriddinovna

*Samarqand davlat chet tillar instituti ingliz tili filologiyasi va tarjimashunoslik
fakulteti ingliz tili o'qitish metodikasi kafedrasi styajor o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqola “Chet tilini o‘qitishda autentik video materiallardan foydalanib akademik litsey o‘quvchilarining ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirish” samarali usullari tahlil qilingan. Har qanday til o‘rganuvchi uchun xorijiy (ona tili bo‘lmagan) tilni o‘rganish qiyinchiliklar tug‘diradi. Ana shunday qiyinchiliklarni bartaraf etish maqsadida, dastlab, til o‘rganuvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish masalalari ko‘rib chiqildi. Shuningdek, til o‘rgatish jarayonida o‘qituvchi tomonidan turli yoshdagi til o‘rganuvchilarga taqdim etilayotgan audio va videomateriallarni saralash bosqichma-bosqich amalga oshirildi. Til o‘rgatish jarayonida videomateriallar muhim ahamiyatga ega. Audio va videomateriallardagi nutq egasining fikri, psixo-emotsional holati, yuz ifodalari, imo-ishoralari yordamida talabalarning til o‘rganish imkoniyati yanada ortadi. Bunday materiallardan foydalanish jarayonida til o‘rganuvchi videomaterialdan nutq egasini to‘laqonli tushunmasligi mumkin, ammo uning imo-ishora va mimikalaridan so‘zlovchi nutqini taxmin qilishi yoki qisman tushunishi mumkin. Bunday materiallar orqali til o‘rganuvchida asta-sekin til o‘rganishga ko‘nikma hosil bo‘ladi. Tadqiqot natijasiga ko‘ra, faqat ovoz orqali taqdim etilgan ma’lumotlarga nisbatan ovoqli videotasvirlar yordamida taqdim etilgan ma’lumotlar til o‘rganuvchilarga voqelikni yaxlit anglashga yordam beradi. Til o‘rganuvchilar auditoriyasiga mavzu jihatdan moslashtirilgan audiovizual materiallar yordamida ularning kommunikativ kompetensiyasini oshirish mumkin.

Kalit so‘zlar: autentik video materiallar; kommunikativ kompetensiya; metod; texnologiya; chet tili; o‘qitish metodikasi.

Annotation: This article analyzes the effective methods of "Formation of socio-cultural competence of academic lyceum students using authentic video materials in foreign language teaching". Learning a foreign (non-native) language is challenging for any language learner. In order to overcome such difficulties, at first, the issues of formation of communicative competence of language learners were considered. Also, in the process of language teaching, the audio and video materials provided by the teacher to language learners of different ages were

sorted step by step. Video materials are important in language teaching. The ability of students to learn the language increases by remembering the thoughts, psycho-emotional state, facial expressions, and gestures of the speaker in the audio and video materials. In the process of using such materials, a language learner may not fully understand the speaker from the video material, but can guess or partially understand the speaker's speech from his gestures and facial expressions. Through such materials, the language learner gradually develops the ability to learn the language. According to the results of the study, compared to the information provided only by voice, the information presented with the help of audio videos helps language learners to understand the reality as a whole. Audiovisual, thematically adapted to the audience of language learners it is possible to increase their communicative competence with the help of materials.

Key words: authentic video materials; communicative competence; method; technology; foreign language; teaching methodology.

Keyingi yillarda jamiyatning turli sohalaridagi taraqqiyot natijasida chet tillarning o'rni mustahkamlanib, unga bo'lgan talab ortib bormoqda. Hech kimga sir emas, jahonga yuz tutgan ilg'or davlatlar mehnat bozorining asosiy talabi — chet tilida bemaol muloqot qila oladigan, kompyuter texnologiyalaridan xabardor va innovatsion g'oyalarga boy hamda o'z uslubiga ega kadrlardir. Bunday talablar o'z o'rnida mamlakatimizda olib borilayotgan ta'lim bilan bog'liq islohotlarning asosiy negizini tashkil etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisi tomonidan qabul qilingan “Ta'lim to'g'risidagi qonun”, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” hamda “Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 1875-sonli O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori chet tillarni o'rganish davlat ahamiyatiga molik masala ekanligini ko'rsatdi. “O'zbekiston Respublikasida ta'limning barcha bosqichlarida chet tilini o'qitishning asosiy maqsadi — o'rganuvchilarning ko'p madaniyatli dunyoda kundalik, ilmiy va kasbga oid sohalarda faoliyat olib borish uchun chet tilida kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirishdan iborat”. Kompetentsiya tushunchasi ko'pgina xorijiy va mahalliy adabiyotlarda turli soha vakillari tomonidan o'z sohasi yo'nalishidan kelib chiqib turlicha talqin etiladi. Ammo bu atamaning asosi yagona mazmun, ya'ni bilim, malaka va ko'nikma kabi tushunchalarning shaxsda mujassamligi va ularni turli vaziyatlarda to'g'ri qo'llay olish qobiliyati sifatida qaraladi.

Bundan kelib chiqadiki, chettili kommunikativ kompetentsiyasi chet tilidagi mavjud bilim, ko'nikma va malakalarni muloqot jarayonida qo'llash qobiliyatidir. O'zbekiston Respublikasi davlat ta'lim standartida chet tili kommunikativ kompetentsiyasining tarkibiy qismlari sifatida lingvistik, sotsiolingvistik,

pragmatik kompetentsiyalar kiritilgan bo'lib, bu kompetentsiyalar kommunikativ kompetentsiyani takomillashtirishga asos bo'lib xizmat qiladi. Tilning ijtimoiy munosabatlarda qo'llanilishini o'rgangan sotsiolingvist D. Xayms tilning ta'sirini kengroq yoritib berish maqsadida "kommunikativ kompetensiya" atamasini qo'llagan. Uning ta'rifiga ko'ra, chet tilida kommunikativ kompetensiyaga ega shaxs, nafaqat grammatik tuzilmalarni bilishi, balki tildan foydalanish normalari va muayyan ijtimoiy sharoitga mos ravishda tilni qo'llay olish qobiliyatiga ham ega bo'lishi kerak. Bizningcha, o'quvchida bunday bilimga ega bo'lish, malaka va ko'nikmani shakllantirish uchun kommunikativlikka asoslangan til ta'limi chet tilini o'qitish metodikasining ustuvor yo'nalish bo'lmog'i lozim.

Kommunikativlikka asoslangan til ta'limi o'z o'rnida chet tilini o'qitish jarayonida faqat o'quvchiga nimani o'rgatishni emas, balki qanday qilib o'rgatish kabi masalalarni ham tahlil etadi. Kommunikativ til ta'limi (Communicative Language Teaching) yoki tilga kommunikativ yondashuvda J. Xarmer ta'rifiga ko'ra, tilda egallangan muayyan grammatik normalar va so'z boyligi ko'lamigagina emas balki, tilning qo'llanishdagi vazifasiga katta urg'u berilishi lozim deb hisoblaydi.

Shuningdek, CLTda til o'rganuvchilar real hayotiy vaziyatlardagi muloqotga tayyorlanadi, uladan muloqot jarayonidagi kommunikativ vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish talab etiladi. Va shu bilan birga kommunikativlikka asoslangan chet tilini o'qitish metodikasi zamonaviy til o'rgatish talablariga ko'ra til o'rganuvchini faqat muloqotga o'rgatishning o'zini qoniqarli natija deb bilmaydi, balki qo'shimcha tarzda til o'qitishning turli vositalari asosida o'quvchini o'rganilayotgan til madaniyatidan ham xabardor qilish, uning kommunikativlikning barcha mezonlariga amal qilgan holda muloqotga kirisha olishini ta'minlashini talab etadi. Ye. I. Passov ta'limotiga ko'ra, ta'limdagi pirovard maqsad — o'quvchini shaxs sifatida ma'naviy kuchi va qobiliyatini rivojlantirish, axloqiy jihatdan mas'uliyatli va ijtimoiy jihatdan namunalilik qilib shakllantirish — tarbiyalashdir. Shunday ekan, bugungi kun talabi nafaqat tarjima qilish, yozish, o'qish, yoki chet tilida muloqot qila olish, balki muayyan vaziyatlarda o'rganilayotgan tilni ijtimoiy-madaniy birliklardan kelib chiqqan holda to'g'ri qo'llay olishni talab etadi. O'quvchida chet til kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish va uning rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir etuvchi ta'lim metodlari o'rganilganda, tahlil etilgan adabiyotlarning asosiy qismida hayotlilikka asoslangan til ta'limining yoqlanganligiga guvoh bo'lamiz.

Chet tillarni o'qitish metodlari yo'lida samarali izlanishlar olib borgan olim Ter-Minasova zamonaviy til o'rganuvchilar hozirda tilga ilmiy nazariy hodisa sifatida emas, balki hayotiy ehtiyoj sifatida qaralayotganliklarini ta'kidlaydi. O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, chet tilini o'rganishga bo'lgan yondashuv va qarashlar

oqimi hayotiy misollarga boy, real voqelikka asoslangan ta'lim metodini qo'llab-quvvatlamoda. Ko'pgina olimlar bu borada chet tilini o'qitishning ko'plab vositalaridan — radioeshittirishlar, Feysbuk (Facebook) ijtimoiy tarmog'i asosida chet tilini takomillashtirishga e'tibor qaratish lozimligini ta'kidlashmoqda. Ammo radio, ijtimoiy tarmoqlar, autentik matnlar yoxud turli ICT dasturlar o'quvchida lingvistik, sotsiolingvistik, pragmatik kompetentsiyalarni rivojlantirishga yordam beradigan bir yoqlama vosita sifatida xizmat qiladi. Shu o'rinda chet tilini autentik video materiallar asosida o'qitishni yuqoridagi talablarning bajarilishi va kommunikativlikka asoslangan til ta'limining asosiy vositasi sifatida o'rganuvchini real hayotiy vaziyatlarga tayyorlash vazifalarining yengil yechimi deb qarashimiz lozim. Bundan tashqari autentik videomateriallar til o'rgatishda real hayotiy vaziyatning alternativ ko'rinishi sifatida yordam beradi. "Autentik audio-video materiallarning ommalashuvi til o'rganuvchilarga interaktiv til muhitini yarata olishidadir", — deb ta'kidlaydi rus olimi G. A. Vorobyov . Shu o'rinda kommunikativlikka asoslangan bu tizimli metod, ya'ni autentik video yoki kinomateriallarga asoslangan o'qitish metodikasi ustida rus olimlaridan A. Ye. Chikunova , Yu. I. Verisokinlar , ko'p izlanishlar olib borganlar. Xorij olimlaridan S. Stempliski va B. Tomalinlarning videomateriallarinichet tillarni o'qitishda maqsadli qo'llash usullari haqida qator adabiyotlar yaratishgan.

Xulosa qilib aytganda, mavzu bo'yicha til o'rganuvchilar auditoriyasiga moslangan autentik videomateriallar o'quvchilarga kerakli ma'lumotni ko'rish-tinglash va imo-ishoralar orqalitushtunish, namoyish etilgan lavhaning madaniy xususiyatlarini to'laligicha anglash bilan birga, ular asosida maqsadga yo'naltirilgan mashqlar to'plami (nutqni rivojlantirish uchun dialoglar, bahsmunozaralar, monologlar) til o'rganuvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yasnitskiy Yu.A. Multimedia texnologiyalari - kasbiy ta'lim sifatining yangi bosqichi. Multimediya to'plami Pedagogik g'oyalar festivali Ochiq dars - 2007-2008 – o'quv yili. Umumiy pedagogik texnologiyalar – M. 2008.
2. Jalilov J. Chet tili o'qitish metodikasi, Toshkent .2012
4. Alimova, S. F. Morphological Classification of Languages.
5. Alimova, S. F. (2021). XITOIY TILIDA OMONIMIYANING TURDOSH XODISALARDAN FARQLANISHI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(Special Issue 1), 21-28.
6. Alimova, S. F. (2022). THE STUDY OF THE TOPIC SYNONYMY AND RHYTHM IN THE WORKS OF DOMESTIC AND FOREIGN LINGUISTS. American Journal Of Philological Sciences, 2(06), 7-10.

7. Anvarovna, P. N. S. (2022). PHILOLOGY STUDENTS FOREIGN LANGUAGE INTERCULTURAL COMPETENCE DEVELOPMENT IN TEACHING CHINESE LANGUAGE: RESULTS OF EXPERIMENTAL TEACHING. 湖南大学学报 (自然科学版), 49(03).
8. Nazarova, S. A. (2017). THE ISSUE OF LEXICAL COMPETENCE FORMATION IN THE PROCESS OF TEACHING CHINESE LANGUAGE. In Актуальные вопросы преподавания китайского и других восточных языков в XXI в. (pp. 143-147).